

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Наукові записки

*Серія
педагогічні та історичні науки*

Випуск СХІІІ

(113)

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2013

УДК 37+93/94](066)
ББК 63я54+74я54
Н 34

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджено постановою президії ВАК України у 2010 р.,
від 26.05.2010 р. № 1-05/4 (педагогічні науки), від 01.07.2010 № 1-05/4 (історичні науки)

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 16421-4893Р від 10.02.2010 р.

*"НАУКОВІ ЗАПИСКИ" започатковано у 1939 році в КДПІ імені О. М. Горького
(нині НПУ імені М. П. Драгоманова)*

Редакційна колегія :

- В. П. Андрущенко* – член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор (*шеф-редактор*);
Б. І. Андрусіши – доктор історичних наук, професор;
В. І. Бондар – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (*заст. головного редактора*);
В. М. Вашкевич – доктор філософських наук, професор;
Л. П. Вовк – доктор педагогічних наук, професор;
І. І. Дробот – доктор історичних наук, професор (*заст. головного редактора*);
В. М. Даниленко – член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;
М. І. Жалдак – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
В. Е. Сятух – член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, доцент (*відповідальний секретар*);
В. В. Обозний – доктор педагогічних наук, професор;
О. С. Падалка – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
О. О. Сушко – доктор історичних наук, професор;
В. Л. Савельєв – доктор історичних наук, професор;
М. І. Шкіль – академік НАПН і АНВШ України, доктор фізико-математичних наук, професор (*головний редактор*);
О. Г. Ярошенко – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. М. Яшанов – доктор педагогічних наук, професор (*відповідальний редактор*);
Беата Гурницька – доктор Ph.D. Опольський університет (Польща).

Рецензенти : *В. В. Борисов*, доктор педагогічних наук, професор;
П. М. Чернега, доктор історичних наук, професор.

Н 34 **Наукові записки** : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; за заг. ред. Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Випуск СХІІІ (113). – 251 с. – (Серія педагогічні та історичні науки).

ISBN 966-660-016-1

У збірнику вміщено статті, де розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ України, які працюють у галузях педагогічних та історичних наук.

УДК 06
ББК 95.4

Рекомендовано Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 3 від 24 жовтня 2013 р.)

ISBN 966-660-016-1

- © Редакційна колегія, 2013
- © Автори статей, 2013
- © Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2013

ISSN 2310-371X

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY

Naukovi zapysky (research)

Series
pedagogical and historical science

Issue CXIII

(113)

Publishers of
National Pedagogical Dragomanov University
2013

2. Альбрехт Карл. Практический интеллект. Наука о здравом смысле. – М.: "Бизнес Психологи", 2011. – С. 161.
3. Махатмас Ганди. Моя жизнь. – М.: "Издательство Восточной литературы", 1959. – С. 264.
4. Махатма Ганди. Моя жизнь /переводчики А. Вязьмина, Е. Панфилов, Ростислав Ульяновский. – С-Пб.: Азбука-Аттикус / Азбука / Азбука-классика, 2011. – 480 с.
5. Махатма Ганди. Революция без насилия /переводчики А. Вязьмина, О. Мартышин, Е. Панфилов, Вл. Рынкевич. – М.: Изд-во: Алгоритм, 2012. – 480 с.

КОНДРАК ЕЛИАС АРИФ. Жизненная сила теории Махатма Ганди и Л. Н. Толстого о непротивлении злу насилием.

Рассматриваются действенность, жизненная сила и важность для современного общества теории "непротивления злу насилием" Л. Н. Толстого и Махатма Ганди. Анализируется влияние философии "всеохватывающей любви и непротивления злу насилием" Л. Н. Толстого на формирование взглядов и характера Махатма Ганди.

Ключевые слова: мораль, этика, "непротивления злу насилием", современное общество.

KONDRAK ELLAS ARIF. Life-breath theory of Mahatma Gandhi and L. N. Tolstoy about to the non-resistance to evil by force.

The effectiveness, vitality and importance to modern society of Leo Tolstoy's and Mahatma Gandhi's theory of "non-resistance to evil by force" are considered. The influence of the Leo Tolstoy's philosophy of "all-embracing love and non-resistance to evil by force" on the formation of attitudes and character of Mahatma Gandhi are analyzed.

Keywords: morality, ethics, "non-resistance to evil by force", modern society.

УДК 378:37.013

Корзун В. В., Ревуцька С. О.
Київський університет імені Бориса Грінченка

ПЛАНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ІНДИВІДУАЛЬНИХ КЛАСАХ ВИЩИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються проблеми сучасної підготовки вчителів музики; акцентується важливість ретельного планування навчального процесу. Особливо відзначена роль викладача у навчальному процесі в аспекті комплексного розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта.

Ключові слова: планування педагогічного процесу, індивідуальні особливості студентів, виконавська майстерність.

Процеси гуманізації, демократизації суспільства спричиняють необхідність якісно нового рівня професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

У навчальному процесі на сьогоднішній день постають проблеми реалізації нових вимог до змісту навчання студентів вищих навчальних закладів. Це органічно входить у систему фахової підготовки

інструменталістів впродовж всього періоду навчання в вищих навчальних закладах. Тому особливо актуальним є пошук шляхів і засобів активізації діяльності педагога, його прагнення до професійного планування педагогічного процесу.

Проблеми планування перспектив навчання відображені у наукових працях українських вчених: Н. Гузій, О. Олексюк, Г. Падалки, Т. Пляченко, О. Рудницької, О. Султанової, О. Шрамко. Учені розглядають планування навчального процесу у вищих навчальних закладах та шляхи його вдосконалення, що забезпечує компетентно-професійне управління навчально-виховним процесом.

Метою статті є теоретичний аналіз сучасних поглядів на планування педагогічного процесу. В ній розглядаються принципи організації навчально-виховної роботи на кафедрі інструментально-виконавської майстерності в Інституті мистецтв.

Відповідно до мети сформульовані такі завдання дослідження:

- 1) проаналізувати нормативні документи, що містять навчальний план роботи навчального закладу;
- 2) проаналізувати вимоги до індивідуальних планів студентів;
- 3) розкрити психолого-педагогічні умови забезпечення ефективності педагогічної роботи майбутніх учителів музики.

Головною метою професійної підготовки студентів музично-педагогічної спеціальності у вищих навчальних закладах є формування особистості універсального педагога-музиканта, здатного на належному рівні здійснювати навчання, виховання і розвиток учнів на уроках музичного мистецтва та в позакласний час. Підкреслюючи важливість діяльності вчителя музики, зазначимо, що її здійснення потребує знання змісту організаційної та навчально-виховної роботи [3, 5].

У системі підготовки музикантів розроблені відповідні принципи організації навчально-виховної роботи. Організуючи навчально-виховну роботу свого класу, викладач повинен добре уявляти собі весь механізм життя навчального закладу. Працюючи в колективі, викладач поділяє його турботи, бере активну участь у вирішенні проблем, що торкаються спільних інтересів. Зацікавленість у результатах сумісної праці поширює професійний соціальний світогляд викладача, навчає його бачити і розуміти виробничий процес навчального закладу в цілому.

Провідне місце при цьому належить особистості викладача. Від його наукової ерудиції і захопленості, створення в колективі творчого середовища, вдалого залучення студентів до самостійної, пізнавальної діяльності залежить рівень самоактуалізації студентів [4, с. 204].

В організації навчально-виховної роботи свого класу викладач спирається на два основні документи, що містять зміст навчання

навчального закладу – навчальний план та навчальну програму. Навчальний план – це державний документ, перелік навчальних предметів, порядок і послідовність їх вивчення по роках навчання, кількість навчальних годин, запланованих на кожний предмет. Навчальний предмет – це система знань, вмінь та навичок з окремої галузі науки або мистецтва, спеціально скомпонована і опрацьована для освоєння студентами.

Важливим навчальним предметом студентів-інструменталістів є гра на інструменті. На заняттях з основного музичного інструмента вони оволодівають грою на інструменті, здобувають різнобічні музичні знання, збагачують свій слуховий досвід. Форма заняття – індивідуальна. Все це створює творчу атмосферу для розвитку музиканта, надає викладачу можливість враховувати особливості кожного учня, вибирати для нього оптимальні темпи руху і конкретні методи навчання.

Навчальний план визначає кількість навчальних тижнів у році, встановлює коли і з яких предметів проводяться заліки, підсумковий модульний контроль, екзамени. Викладачі навчального закладу зобов'язані організувати і провести усі заплановані в навчальних планах заняття.

Відповідно до навчального плану, викладач основного музичного інструмента розробляє навчальну програму, відповідно до якої він планує свою роботу з кожним студентом, що включає постановку виконавського апарату, розвиток технічних навичок та інших питань, пов'язаних з мистецтвом гри на інструменті. Приблизний репертуарний список охоплює як інструктивний, так і художній музичний матеріал (вправи, етюди, п'єси, твори великої форми, поліфонічні твори). Різноманітні репертуарні списки дають змогу викладачам при складанні індивідуальних планів враховувати особливості кожного студента, його музично-виконавські можливості на кожному етапі навчання.

Викладач, бажаючи добре організувати навчальний процес, вивчає не тільки навчальні плани і програми, але й річний перспективний план свого навчального закладу, у якому визначаються напрями розвитку навчально-виховної, методичної роботи, творчої діяльності колективу.

У навчальній практиці розрізняють декілька видів робочих планів викладача, кожний з яких має своє призначення та відображає специфіку навчальної роботи. Одні з них є перспективними, бо в них встановлюються конкретні цілі навчання на певний період (зазвичай на навчальне півріччя), інші – поточні, що покликані допомогти викладачеві в організації повсякденної роботи і передусім у підготовці до заняття. Перспективні плани (поточні та поурочні) – основні форми планування педагогічного процесу.

Спираючись на навчальні програми, викладач організує свою навчально-виховну і громадську роботу.

Створення індивідуальних робочих планів – творчий процес, який прогнозує розвиток учня, передбачає результати навчання.

Виходячи зі змісту уроку, особливостей класу, музичного розвитку учнів, учитель самостійно визначає виховні, навчальні та розвиваючі завдання. Основою творчого планування є методичний задум, що поєднує завдання та засоби їхнього вирішення. У ньому відображено сприйняття учителем музичних творів, уявлення про рівень розвитку учнів, а головне – розуміння мети музичного виховання [1, с. 116-117].

Створюючи план, викладач повинен скоординувати вимоги навчальної програми з реальними умовами навчального процесу. Запропонований учню матеріал повинен відповідати його можливостям і водночас забезпечувати інтенсивний розвиток його виконавської майстерності.

Індивідуальний план повинен відповідати вимогам:

- 1) відображати зміст навчальної програми;
- 2) враховувати індивідуальні особливості учня;
- 3) забезпечувати послідовність у зростанні виконавських труднощів;
- 4) забезпечувати правильну збалансованість і взаємодію інструктивного і художнього матеріалу;
- 5) враховувати художню цінність і стилістичну багатогранність запланованих для вивчення музичних творів;
- 6) залучати всі елементи виконавської майстерності для гармонійного розвитку молодого музиканта;
- 7) враховувати побажання і нахили учня.

Індивідуальні плани складаються завчасно. Викладач вивчає навчальну програму і навчальний план, художній і інструктивний матеріал, педагогічну літературу. У цей час він має можливість обмірковувати деталі наступної роботи, зважити досягнення і допущені прорахунки, проаналізувати проблеми, що постають перед кожним учнем.

Активне засвоєння музичних знань відбувається у процесі викладання дисциплін музичного циклу. Воно проходить у процесі художньої діяльності, що припускає осягнення ідейно-поетичного задуму твору і його художнього виконання засобами виконавської виразності [4, с. 208].

Часом викладачеві буває нелегко зупинити свій вибір на тих або інших п'єсах. Тут йому стануть у пригоді більш досвідчені колеги – їхні поради особливо корисні молодим викладачам, що не мають великого досвіду роботи. Захоплюючись складними творами і переоцінюючи

виконавські можливості свого студента, викладач іноді завищує репертуар, як у технічному, так і в художньому плані, що призводить до небезпечної фізичної та емоційної перевантаженості студента. Треба вміти вчасно побачити, що той чи інший твір ще важкий для студента, робота над ним надає скоріш шкоди, ніж користі. Замінити один твір іншим чи відмовитися від наміру виконувати його публічно ніколи не пізно. Можна обмежитися лише розбором тексту, роботу ж над ним відкласти на пізніше, коли студент стане достатньо підготовленим. Індивідуальні плани допускають можливість уточнення та коригування обраного репертуару.

Викладачеві слід забезпечити різноманітність репертуару студента, твори повинні відрізнятися за змістом, стилем та фактурою. Інструктивні п'єси треба поєднувати з творами класиків, сучасних композиторів і музикою на народній основі. Однак, програми не рекомендують, щоб одночасно вивчалось більш трьох-чотирьох творів разом із регулярним читанням нот з аркуша та ансамблевим музикуванням. В окремих випадках до вибору репертуару можна долучати і студентів, пробуджуючи у них бажання грати той чи інший твір. Це розвиває активне ставлення до музики і слугує додатковим стимулом до занять.

Робота по підбору для кожного студента певного репертуару, складання індивідуальних планів – один з відповідальних моментів діяльності викладача. Адже план прогнозує музичний розвиток студента і якоюсь мірою обумовлює результати навчання. Планування роботи музичних колективів (ансамблів) також має свої властивості. При виборі твору необхідно враховувати у кожному конкретному випадку склад виконавців, їхнє вміння грати на інструменті, а також перспективу концертних виступів. Репертуар музичного колективу на навчальний рік (чи півріччя) оговорюється зазвичай з керівництвом вищого навчального закладу і викладачами виконавських класів, обговорюється на засіданнях кафедри.

Індивідуальний робочий план має відповідати технічним і художнім можливостям студента з тим, що б на кожному етапі свого навчання в Інституті мистецтв (музично-педагогічному відділенні факультету мистецтв) студент був спроможним оволодіти стилістичними особливостями творів, що входять до навчальної програми та показати художньо переконливу, технічно досконалу інтерпретацію твору під час проведення різного роду звітних заходів, концертів, фестивалів та конкурсів [5, с. 16].

Звичайно, може виникнути необхідність внести у піврічний план ті або інші зміни. Така можливість передбачається, але для внесення в плани змін необхідні ґрунтовні підстави.

У кінці півріччя, коли підводяться підсумки, викладач дає звіт про виконання своїх робочих планів, пов'язуючи це з успішністю та загальним музичним розвитком студента. Вміння якісно і в визначений термін виконати всю призначену роботу свідчить про кваліфікацію та майстерність педагога, в певному розумінні характеризує його професіоналізм.

Поточне планування педагогічної роботи не має суворої регламентації. Підготовка до занять – справа індивідуальна. Кожний викладач виходить з реальної потреби у такому плануванні, спираючись на власний досвід та використовуючи певні форми самостійної творчої роботи. Підготувати модель заняття буває інколи досить важко. Ось чому на музичних кафедрах немає певної усталеної форми поурочних планів. В індивідуальних класах передбачити деталі уроку і точно спланувати дії викладача зазвичай неможливо. Тут багато залежить від студента: як він підготувався до заняття, наскільки він працездатний. Не можна побудувати індивідуальне заняття зі студентом, не враховуючи цих обставин.

Планування повинно стосуватися не тільки занять і самостійної роботи учня, але й інших сфер діяльності викладача: позакласної роботи (відвідування концертів і лекцій, зустрічі з відомими виконавцями і композиторами та інше), організації концертів класу, відкритих занять, відвідування занять інших викладачів, науково-методичної роботи, участі у роботі кафедри і громадському житті навчального закладу тощо.

Таким чином, організаційна робота є актуальною і вкрай необхідною з позицій раціонального вирішення проблеми впровадження різноманітних форм навчання. У майбутній професійній діяльності випускника Інституту мистецтв важлива педагогічна, виконавська, організаторська та художньо-творча підготовка. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що планування педагогічного процесу розвиває музично-педагогічні здібності студентів, формує їхні знання, уміння та навички, необхідні для початку майбутньої педагогічної діяльності. Планування робить процес цілеспрямованим, а засвоєння змісту навчання – послідовним та якісним.

Використана література:

1. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К. : Знання України, 2009. – 123 с.
2. Падалка Г. М. Пріоритетні напрямки розвитку сучасної мистецької освіти / Г. М. Падалка // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14; Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Вип. 1 (6). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 20 с.
3. Пляченко Т. М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами : навч.-метод. посібник [для студентів мистецького ф-ту пед. ун-ту] / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : "Імекс-ЛТД", 2009. – 232 с.

4. Султанова О. В. Можливості професійної підготовки майбутнього вчителя музики, як фактора його самоактуалізації / О. В. Султанова // Наукові записки : збірник наукових збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Вип. 89. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 208-210. (Серія педагогічні та історичні науки)
5. Шрамко О. І. Основний музичний інструмент: алгоритм методики / О. І. Шрамко. – Кривий Ріг, "Видавничий дім", 2008. – 219 с.
6. Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей / О. П. Щолокова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Вип. 4 (9). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – С. 11-15.

КОРЗУН В. В., РЕВУЦКА С. А. Планирование педагогического процесса в индивидуальных классах институтов искусства.

В статье рассматриваются проблемы современной подготовки учителя музыки; акцентируется важность тщательного планирования учебного процесса. Особенно отмечена роль преподавателя в учебном процессе в аспекте комплексного развития личности будущего педагога-музыканта.

Ключевые слова: планирование педагогического процесса, индивидуальные особенности студентов, исполнительское мастерство.

KORZUN V., REVUTSKAY S. Planning of pedagogical process in individual classes higher art schools.

The article considers problems modern training Muzikante through advance planning perspectives of learning. Particularly marked in the learning process se teacher's role in the comprehensive development of personality Muzikante.

Keywords: individual repertoire plan, calendar and thematic plan, a differential approach to student.

УДК 159.956.2:37.015.31

**Корнелюк В. О.
Луцький педагогічний коледж**

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕВРИСТИЧНИХ ЗНАТЬ У БАКАЛАВРІВ

В публікації встановлено, що професійно евристична підготовка студентів виявляється в реалізації нових технологій, використанні адекватних методів навчально-пізнавальної діяльності, розв'язанні логічно-комп'ютерних завдань, що спонукають до негайної дії в конкретній педагогічній ситуації. Виявлено, що характерною ознакою педагогічної ситуації виступає наявність суперечностей між метою професійної підготовки бакалавра та можливістю здійснення конструктивно-технічних дидактичних завдань.

Ключові слова: евристичне навчання, евристичне мислення, евристичні знання, евристична діяльність.

Передбачили, що у процесі проведення науково-пошукової роботи варто удосконалити проблему організації навчально-пізнавальної

діяльності студентів та забезпечити розвиток їхнього інтелектуального потенціалу, який спирається на креативність педагогічного мислення, реалізацію способів поетапного формування прийомів розумової діяльності. Обґрунтували тезу про те, що оволодіння прийомами розумової діяльності не тільки зводиться до формування відповідної розумової операції студентами конкретного змісту логічно-інтелектуальної освіти, а є необхідним для використання евристичних знань у майбутній професійній діяльності.

Мета дослідження – встановити, що якісна професійно-педагогічна освіта – важливий компонент становлення особистості бакалавра, який дає змогу формувати у нього професійно-евристичні знання, а забезпечення якості професійної освіти – процес приведення системи до певного стандарту, реалізації ефективної навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхнього педагогічно-професійного мислення.

Завдання дослідження – узагальнити навчально-пізнавальне забезпечення професійно-технічних знань у системі формування професійних якостей бакалавра, що впливає на розвиток технічно-комп'ютерного мислення у професійному становленні майбутніх вчителів.

У дослідженні ми використали наукові ідеї, що подані у монографії за редакцією А. Д. Білана, О. П. Панасюка [2], у якій стверджується, що системність професійної підготовки майбутніх вчителів спирається на логічно-комп'ютерний розвиток технічного мислення особистості, вміння застосовувати технічні засоби навчання для розвитку логічного мислення учнів.

У процесі реалізації константувального експерименту ми використали розроблений нами курс "Евристична освіта", який розрахований на 108 годин, з них: 18 – лекційних годин, 36 – семінарсько-практичних занять, 54 – самостійна робота студентів.

Програма курсу подана на схемі 1.

№ модуля	Назва тем модуля	Кількість годин лекційних занять	Кількість годин семінарських занять	Самостійна робота студентів
Модуль I. Загальні основи педагогіки	Тема 1. Предмет, завдання і категорії евристичної освіти.	2	2	2
	Тема 2. Історичні надбання евристичної освіти.	2	6	6
	Тема 3. Система евристичної освіти в Україні.	2	2	2
	Тема 4. Формування творчої особистості вчителя.		2	4
Модуль II. Дидактика	Тема 5. Теорія евристичного навчання та освіти.	2		4
	Тема 6. Зміст евристичної освіти у сучасній школі		2	2
	Тема 7. Закономірності, принципи та правила евристичного навчання.		2	4

7. Документи свидетельствуют: Из истории деревни накануне и в ходе коллективизации, 1927–1932 гг. – М. : Госполитиздат, 1989. – 452 с.
8. Коллективизация і голод на Україні: 1929–1933 : збірник матеріалів і документів / АН України. Інститут історії України [та ін.] : упоряд. : Г. М. Михайличенко, С. П. Шаталіна ; відп. ред. : С. В. Кульчицький. – К. : Наукова думка, 1992. – 736 с.
9. Коллективизация сільського господарства і голод на Полтавщині 1929–1933 : збірник документів і матеріалів / П. Шемет (ред.). – Полтава, 1997. – 264 с.
10. Коллективизация і селянський опір на Україні (листопад 1929 – березень 1930 рр.) : зб. документів і матеріалів / В. Васильев, Л. Віола. – Вінниця, 1997. – 348 с.
11. *Конквест Р.* Жнива скорботи. Радянська колективизация і голодомор / Р. Конквест. (пер. з англ.). – К. : Либідь, 1993. – 384 с.
12. *Лютаревич П.* Цифри і факти про голод в Україні / П. Лютаревич // Український збірник. – Кн. 2. – Мюнхен, 1955. – С. 80–98.
13. *Сергійчук В.* Як нас морили голодом / В. Сергійчук. – К. : Наукова думка, 2006. – 392 с.
14. *Слободянюк П. Я.* Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Ярмолинського району / П. Я. Слободянюк. – Хмельницький : Поділля, 2004. – 328 с.
15. *Соловей Д.* Українське село в роках 1931–1933 / Д. Соловей // Український збірник. Кн. 2. – Мюнхен, 1965. – Кн. 2. – С. 59–66.
16. Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. – Т. 5 / упоряд. : Ю. Мицик, І. Винницька. – К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 322 с.
17. *Шульга І.* Голод на Поділлі / І. Шульга. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 1993. – 224 с.

ХМЕЛЬНИЦКАЯ Л. В. Роль и место украинских крестьянок в годы коллективизации и в период голода 1932–1933 гг.

В статье проанализированы роль и место украинских крестьянок в период коллективизации и годы голода 1932–1933 годов.

Ключевые слова: восстания, “волынка”, голод, коллективизация, протест, крестьянки, тоталитаризм, хлебозаготовка.

KHMELNYTSKA L. V. Role and place of Ukrainian peasants in the years collectivization and during the famine of 1932–1933.

The article analyzes the role and position of Ukrainian peasants during the period of the Soviet government of collectivization and famine years of 1932–1933.

Keywords: rebellion, “bagpipe”, famine, collectivization, protest, farmers, totalitarianism, grain storage.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бондар В. І., Митник О. Я., Шапошнікова А. С.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ 5

Андарало А. И.

СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ 20

Богославец Л. П.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ РОЗДІЛУ “ЛЕКСИКА” У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО 30

Вікторова Л. В.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 35

Гадалова І. М.

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ 44

Дичка Н. І.

МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 51

Дубровіна І. В.

ПРОФЕСІЙНІ ФУНКЦІЇ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ САМООСВІТИ 58

Жигадло Г. Б.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИВЧЕННЯ СПОРТИВНИХ ІГОР 68

Жижко Т. А.

“КЛАСИЧНИЙ” І “НЕ КЛАСИЧНИЙ” УНІВЕРСИТЕТ ХХІ СТОЛІТТЯ 76

Іваницька Н. А.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ЯКІСТЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ” СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА ДИДАКТИКИ ФІЗИКИ 88

Ковалькова Т. О.	
СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ПСИХОЛОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ	94
Ковальова К. В.	
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ІНЖЕНЕРІВ-АГРАРНИКІВ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ	99
Колечинцева Т. С.	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЗНАЧИМИХ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ У ВНЗ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ	106
Кондрак Еліас Аріф	
ЖИТТЄВА СИЛА ТЕОРІЇ МАХАТМА ГАНДІ ТА Л. М. ТОЛСТОГО ПРО НЕПРОТИВЛЕННЯ ЗЛУ НАСИЛЬСТВОМ	115
Корзун В. В., Ревуцька С. О.	
ПЛАНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ІНДИВІДУАЛЬНИХ КЛАСАХ ВИЩИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	122
Корнелюк В. О.	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕВРИСТИЧНИХ ЗНАТЬ У БАКАЛАВРІВ	128
Кучменко О. Б.	
ЩОДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ В ГАЛУЗІ БІОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ ТА ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ	133
Макаренко Л. Л., Гусак Н.	
ПРОФЕСІЙНІ ОЧІКУВАННЯ УЧНІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩ І ОРІЄНТАЦІЯ НА УСПІХ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	137
Махінов В. М.	
ЖЕНЕВСЬКА ЛІНГВІСТИЧНА ШКОЛА ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	142
Ніколаєнко С. М.	
БЕЗ МОРАЛІ, ПАТРІОТИЗМУ І ВИХОВАНOSTІ УКРАЇНА БУДЕ ТУПЦЮВАТИСЯ НА МІСЦІ	149
Піддячий В. М.	
ПРОФЕСІЙНІ САМООСВІТА ТА САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ	156
Проценко У. М.	
СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (70–91 РР. ХХ СТ.)	166

Сергієнко В. П., Ковальчук Г. О.	
МІЖДИСЦИПЛІНАРНЕ Е-НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ	173
Сидорчук Л. А.	
КОНЦЕПЦІЯ ЕРГОНОМІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ “ЛЮДИНА-ТЕХНІКА-СЕРЕДОВИЩЕ”	182
Стучинська Н. В., Нечаюк Н. О.	
ПОБУДОВА ЛОГІКО-ДИДАКТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ТА МОДУЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ГІГІЄНА ХАРЧУВАННЯ” ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ	191
Цуруль О. А.	
САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ	200
Чеботарева И. Г.	
ЗНАЧИМОСТЬ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ОВЛАДЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ	210
Чжоу Мин	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИНТЕРЕСА К ОПЕРНОМУ ИСКУССТВУ	215
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	
Антонюк Т. Д.	
МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ НМУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ: НАПРЯМИ, ФОРМИ ТА ГЕОГРАФІЯ ПАРТНЕРСТВА	224
Хмельницька Л. В.	
РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯНОК У РОКИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РР.	237